

Patrimoni musical

© Arxiu fotogràfic del Consorci del Patrimoni de Sitges

Obra	Orgue del Santuari de Nostra Senyora del Vinyet de Sitges, de Cayetano Vilardebó i Ginestà (1820-1900)
Data	1857
Matèria/Tècnica	Fusta tallada, policromada i daurada (estructura ornamental) / Fusta i metall (instrument) / Vori i banús (teclat)
Col·lecció	Col·lecció d'Art de la Vila de Sitges, núm. inv. 1.108
Descripció i context històric	

Parlar de l'orgue no és tan sols parlar d'un instrument polifònic de vent que, mitjançant l'ús d'un o més teclats, fa sonar tubs de fusta o metall, sinó parlar d'una part molt important de la nostra història, de la història de la humanitat

Etimològicament, el primer mot conegut, que té diversos significats, ve del grec *organon* i significa màquina. En tenim constància gràcies als escrits de Ctesibio (segle III aC), Filón de Bizancio (segle III aC) i Herón d'Alexandria (cap al 62 dC). També es coneixia com a *hydraulis*, que va ser el primer instrument de vent amb tubs i una bomba d'aigua que generava la pressió d'aire necessària per fer sonar tots els tubs amb la mateixa intensitat.

Els mots grecs evolucionen cap al llatí *organum* i de la civilització grega cap a la romana. Durant aquest període de quatre segles (del segle III aC fins al segle I dC), la finalitat de la música era, d'una banda terapèutica, i d'altra lúdica i social. S'utilitzava en actes religiosos vinculats al culte als deus, doncs, tant per als grecs com per als romans, la música tenia origen diví.

Amb la decadència de l'Imperi romà, l'any 476 dC s'inicià l'establiment de l'Església. És a partir d'aquest moment quan comença la història de la música occidental i els diferents significats de la paraula *organum*. Així, s'enten per *organum* la línia melòdica de caràcter melismàtic que sorgeix a l'inici del cant polifònic gregorià. També significa compositor o composició musical i director

musical, però sobretot significa instrument, en referència al rei dels instruments, d'ara endavant: l'orgue.

L'Església utilitzarà la música com a element de difusió de la doctrina cristiana al llarg de tota Europa mitjançant el cant que, paulatinament, anirà acompanyat dels orgues portàtils o de mà. Aquest cant inicialment monòdic i "a capella" evolucionarà cap als diferents tipus d'*organums*, com el cant gregorià polifònic sovint acompanyat per l'orgue fent de baix continu o de veu tenor (*organum* greu). L'evolució de l'orgue s'estendrà durant dinou segles més, passant per tants canvis com èpoques ha tingut la història de la música.

Durant el segle X, els orgues, de tamany petit i portàtils o de mà, amb una extensió màxima de dues octaves (15 notes) i una sonoritat molt limitada, comencen a aterrar tímidament a les celebracions religioses sense treure el protagonisme a la veu.

A partir del segle XV, l'orgue creix de tamany, a l'igual que ho fan les esglésies, on aquest es situa penjat en un lateral o al cor per tal d'aconseguir millor sonoritat i visibilitat per a l'organista. La seva funció serà tant concertant com d'acompanyament de la litúrgia, als cors o a d'altres instruments.

Amb el Barroc, durant els segles XVI i XVII, l'orgue arriba al seu màxim esplendor.

A la Península ibèrica es creen dues escoles d'orgueners importants: l'escola catalana (Catalunya, València i Mallorca) i l'escola castellana (Andalusia, Portugal i, posteriorment, el País Basc i Navarra). Les diferències més rellevants citades per l'orguener G. Blancafort són:

- Escola CATALANA: Base de 16', 2 teclats, amb cadireta, caixa gòtica o plateresca plana, sense trompeteria exterior, façana de metall de 16', registres enters i divisió d'alguns jocs entre si2 i do3.
- Escola CASTELLANA: Base de 8', 1 teclat, sense cadireta, caixa barroca o amb relleus, amb trompeteria exterior, façana de metall de 8', registres partits i divisió dels jocs entre do3 i do#3.

L'ORGUE DEL SANTUARI DEL VINYET

L'any 1857, El Vinyet estrena un orgue romàntic construït pel prestigiós orguener barceloní Cayetano Vilardebó. Possiblement l'encàrrec fou recolzat i promogut per subscripció popular, degut a la ja coneguda devoció dels sitgetans vers la Mare de Déu del Vinyet.

L'orguener

Cayetano Vilardebó i Ginestà és un dels grans mestres orgueners de la segona meitat del segle XIX. S'establí a Barcelona, on tingué l'obrador al núm. 24 del carrer dels Tallers, i bastí els orgues de diverses esglésies barcelonines. També feu els del Vinyet de Sitges (1857) i del Panteó de Comillas (Santander), a més dels de les seus de Girona i d'Eivissa. Reconstruí o amplià els orgues de les catedrals de Barcelona (1849, 1851, 1858 i 1886), Solsona i Tarragona –modificant profundament l'obra del segle XVI de Salvador Estada– i l'orgue monumental de la basílica de Castelló d'Empúries, aquest darrer iniciat per Jean Pierre Cavaillé, avi de la dinastia del famós mestre Cavaillé-Coll. Està considerat com un dels darrers representants de l'escola catalana, tot just abans de la irrupció de l'orgue romàntic francès a la Península ibèrica.

L'orgue

Es tracta d'un orgue romàntic de tradició catalana a tracció mecànica, amb un teclat manual de 54 tecles (C1- f5), 11 jocs o registres i un efecte. Té un pedaler amb 12 notes amb pistons (C-b). Aquesta octava greu del pedaler està acoblada i reforça el so greu dels registres de flautats.

DISTRIBUCIÓ REGISTRES

ESQUERRA:

1. Trompeta 8' partit de mà esquerra. Tubs en batalla
2. Flauta 8'
3. Ple de dues fileres
4. Bordó de fusta 8'
5. Quinzena 2'

DRETA:

6. Clarins 4' partit de mà dreta. Tubs en batalla
7. Corneta de 4 rengles de mà dreta
8. Tapadet 4'
9. Dotzena 2 2/3 (a partir de C2)
10. Octava de fusta 4'
11. Flauta dolça 8'

EFFECTE:

12. Trèmol

Malgrat Cayetano Vilardebó és considerat un dels darrers exponents de l'escola catalana, l'orgue del Vinyet té moltes de les característiques de l'escola castellana, donats els condicionants de l'espai (calia fer un orgue petit) i econòmics (pressupost ajustat).

La caixa és un viu reflex de l'esperit artístic de l'època. Està disposada en forma de tribuna, encerclada per una barana de fusta amb plafons decorats amb relleus i ornaments florals: a la dreta una arpa i una trompeta, i a l'esquerra una lira i una guitarra. La cadireta que hi ha a la façana és falsa, té una finalitat ornamental. Tant la distribució dels registres amb el ple de dues fileres com l'ús de tubs de fusta quadrats en la flauta dolça són característics de Vilardebó. També ho són el secret diatònic que segueix la tradició de l'escola catalana i l'ús de taulons acanalats de fusta, segons la tradició ibèrica, disposats de manera vertical i horitzontal i amb portavents d'estany per donar aire a la façana i als tubs desplaçats del secret.

La restauració

L'any 2011, amb l'aportació econòmica de l'Ajuntament de Sitges i les donacions dels sitgetans, va ser restaurat per l'orguener Gerard Grenzing, recuperant així la seva esplendor sonora original, que havia perdut durant la Guerra civil a causa de l'espoli dels tubs metàl·lics.

Bibliografia bàsica (per a l'orgue del Vinyet)

CARBONELL Y GENER, Josep (1951). *Siete ensayos de historia suburense*. Sitges: Ediciones El Eco de Sitges.

El Eco de Sitges, 12 de febrer de 2011.

FONTANALS, Blai (1987). *Petita història de Sitges*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans.

GRENZING, Gerard (2009). "Estudi i proposta de restauració de l'orgue del Santuari del Vinyet de Sitges", a *El Papiol*, 6 de setembre.

SIERRA I FARRERRAS, Roland (2000). *Sitges dia a dia des de 1306 a 1999*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans.

Salvador Monzó i Almirall, organista del Vinyet des de 1988

Sitges, juliol de 2020

Museu del Cau Ferrat
Museu de Maricel
Museu Romàntic
Palau de Maricel
Can Falç
Fundació Stämpfli

Oficines: carrer Davallada, 12,
3a planta
Edifici Miramar
08870 Sitges
Tel. 93 894 03 64
Fax 93 894 85 29
m.sitges@diba.cat
www.museusdesitges.cat